

k tomuto sdružení i jiné státy. Náběh v tomto směru se již dříve stal. Také v oboru poštovním, telefonním a telegrafním mohlo by nastati větší sblížení. Tok Dunaje je společnou dopravní tepnou států Malé Dohody a dlužno i tu dospěti k určité kooperaci. Jest potěšitelné, že rumunská vláda povolila zřízení českého svobodného pásma v přístavu galackém. Mnoho by prospěly dohody o průmyslové i zemědělské spolupráci. Mám tu na mysli nejen zájmové, nýbrž i podnikatelské organizace, v oboru zemědělském družstevnické, v oboru průmyslovém útvary kartelové, jakož i účast na veřejných dodávkách a pracích. Velmi mnoho lze též učiniti pro povznesení vzájemného turistického ruchu, pro rozšíření spojení finančních a zejména pro prohloubení styků kulturních. Bez významu by též nebylo ujednocení obchodního a směnečného zákonomádárství a vybudování dokonalé a účinné právní pomoci. Kdybychom podrobněji probírali jednotlivé tyto snahy (obzvláště též v oboru dopravnickém), shledali bychom, kterak logicky směřují k širší kooperaci středoevropské. Do zmatků hospodářských poměrů i do posavadní bezvýslednosti mezinárodních hospodářských porad vrhá organizační pakt Malé Dohody světlý paprsek a ukazuje cestu k širší kooperaci hospodářské ve Střední Evropě, stejně jako konvence v Ouchy může se státi ukazatelem cesty na západě. Jedno však dlužno míti na paměti: I regionální politika skupinová jen tehdy bude obecně prospěšnou a přispěje k sblížení v Evropě, jestliže úkolem skupin nebude všeobecné vytyčování ještě vyšších celních hradeb, třebas ve větších hospodářských celcích, nýbrž vytváření prostředí a posilování nálady pro volnější obchodní styk.

Václav Schuster.

Jest možno reflací odstraniti krisi?

Hlavním příznakem krise jest velký pokles cen zejména prvotních výrobků, zaviněný relativní nadvýrobou, a jest proto všeobecně uznávána potřeba zvýšení mezinárodní hladiny cen a tím i výnosů. Není však jasno o tom, jakými prostředky má nebo může být tohoto cíle dosaženo. Státy sledující t. zv. politiku „reflační“ věří, že krizi možno řešiti znehodnocením peněžní jednotky, vycházejíce z předpokladu, že krise byla zaviněna přílišným zhodnocením peněz a že je proto nutno znehodnocením měny zastavit deflaci, resp. provést inflaci cen a výnosů. Konkrétně toto stanovisko formuloval na londýnské konferenci Neville Chamberlain tak, že označil měnový zásah za jeden z hlavních činitelů pro zvýšení světové hladiny velkoobchodních cen a zastavení deflace, a že cestou k tomu cíli je opatření laciného úvěru a povzbuzení jeho cirkulace. Anglická these připouští sice devalvaci, nevylučuje však možnost pozdější stabilisace měny v poměru ke zlatu. Soudě podle náznaků presidenta Roosevelta, Amerika hodlá však jítě dálé a stabilisovati svou měnu ne již

v poměru ke zlatu, nýbrž k cenové hladině a kupní hodnotě dolaru. Toto stanovisko, jež má podporu i jistých teoretiků (na př. prof. Cassela, Keynese atd.), znamená ovšem úplné novum a o jeho správnosti a proveditelnosti lze právem pochybovat.

Opačné stanovisko zaujímají státy, jež odmítají znehodnocení svých měn a zachovávají buď volně fungující zlatý standard (jako Francie, Belgie, Švýcarsko a Italie), nebo udržují stabilitu svých měn a pevnou relaci ke zlatu devisovou kontrolou (státy středoevropské). Tyto státy odmítají politiku reflační, zastávajíce stanovisko, že zvýšení světové úrovně cen nelze dosáhnouti umělými měnovými zásahy, nýbrž pouze cestou přirozenou, t. j. zvýšenou spotřebou, a že toto zvýšení nastane automaticky po obnovení mezinárodního trhu úvěrového, jež opět předpokládá úpravu problému mezinárodního zadlužení, provedení stabilisace měn, uvolnění mezinárodního obchodu a vyřešení všech ostatních předpokladů obnovy světového hospodářství.

Třebaže i politika těchto států dává do jisté míry za pravdu teorii deflační, snažíc se redukcí mezd a platů přizpůsobiti hladinu důchodů nízké hladině cen a výnosů a podporujíc, podobně jako politika států reflačních, inflaci úvěrovou, nepřijímá nicméně teorii deflační do všech důsledků, neboť nehledá hlavní příčinu poklesu cen na straně peněz, nýbrž na straně zboží. Tím dává částečně za pravdu odpůrcům teorie deflační, pokud tvrdí, že hlavní příčinou krize je porušení rovnováhy mezi reálnou výrobou a konečnou spotřebou, a že toto porušení jest následkem příliš prudké racionalisace a rozšířování výroby, jež vedly k dynamické nerovnosti důchodů, nezaměstnanosti, poklesu konečné spotřeby a ostatním příznakům krize. Pro krizi je příznačná ochromená schopnost konsumu, nikoliv absolutní nadprodukce. Politika států trvajících na měnové stabilitě není v tomto ohledu ovšem zcela důsledná, neboť na jedné straně usiluje zvýšenými veřejnými pracemi a liberální úvěrovou politikou o „roztočení kol výroby“ a o posílení spotřeby, na druhé straně však spotřebu omezuje snižováním důchodů. Také státy reflační nahlížejí, že krizi nelze řešiti jednostranným zvyšováním hladiny cen, jež znamená snižování reálných mezd a tudíž podlamování kupní síly konsumenta. Žádná z obou skupin nicméně neusiluje důsledně o vyrovnání rovnováhy mezi výrobou a spotřebou; obě snaží se o vyrovnání hladin cen, výnosů a důchodů, a to státy reflační inflací zejména hladiny cenové, státy se stabilní měnou naopak redukcí hladiny důchodů a udržením nízké hladiny cen životních potřeb. Rozpor mezi politikou obou skupin byl, jak známo, hlavní příčinou nezdaru londýnské světové hospodářské konference.

Účinkem politiky reflační, jež stlačováním kursu znehodnocuje měnu a tudíž snižuje hospodářský obsah peněžní jednotky, jest především automatické snížení břemene dlužníků, což přirozeně naráží na odpor věřitelů (t. zv. velkého kapitálu). Dalším účinkem jest poskytnutí určitých výhod podnikatelům, a to jednak automatickým snížením reálných mezd, což opět naráží na odpor dělnictva, jednak

zvýšením výnosů a skrytou exportní premií. Mzdy totiž nestoupají úměrně k vzestupu cen životních potřeb a cenová hladina opět nestoupá úměrně k poklesu měny. Klesne-li na př. kurs měny v relaci ke zlatým měnám o třetinu, musely by ceny na vnitřním trhu stoupnout o polovinu, aby vyjádřeny ve zlatě dosáhly úrovně před poklesem. Je-li vzestup cen mírnější, jak tomu zpravidla bývá, pak cenová úroveň vyjádřena ve zlatě vlastně klesá, čímž jest ztěžován dovoz a podporován vývoz. Tendence této politiky tedy směruje spíše k dalšímu zhodnocení zlata a k snížení světové hladiny cen, čili jest právě opačná uznané potřeby zvyšování světových cen. Jestliže v poslední době ceny některých surovin přes to stoupají, jest příčiny hledati jinde než v měnové politice reflačních států (na př. v omezené produkci neb zvýšené poptávce po surovinách).

Pokud se týče otázky spotřeby, nutno uznat, že znehodnocení měny podporuje zvýšenou spotřebu a vzestup kursů cenných papírů, neboť lidé se chtějí peněz zbavit a utíkají od peněz ke zboží a investicím. Také tím, že vede k zlepšení obchodní bilance, podporuje inflace aspoň dočasně větší zaměstnanost, zejména je-li provázena, jako v Americe, zkrácením pracovní doby. Zvýšení podnikatelských zisků ovšem nese v sobě nebezpečí, že jich bude použito opět nikoliv tak ke konečnému konsumu, jako k novým investicím a další racionalisaci, a že zvýšení spotřeby potrvá jen dočasně. Útěk od peněz ke zboží znamená zdravou reakci jen potud, pokud paralyzuje dřívější přílišnou thesauraci a nechuf k nákupům zboží a dividendových hodnot z naděje, že kurzy a ceny ještě dále poklesnou. Přestává však být zdravou, jakmile přesáhne míru normální spotřeby, a stává se spekulační nebo panickou (jako na př. za inflace v Německu). Nezdravou se stává, přestává-li prostě být úměrnou výši důchodů, a tu opět nutno míti na paměti, že stoupá-li cenová hladina, klesá tím automaticky kupní síla důchodů. Toto nebezpečí relační státy pochopily a snaží se proto kupní schopnost konsumenta posílit zvyšováním mezd úměrně k vyšším cenám životních potřeb. Peněžní národní důchod je určován průměrnou životní mírou, a tuto nelze tedy snížit, aniž by se tím nesnížil národní důchod a tím i národní spotřeba. Je ovšem přirozeno, že snaha po zvýšení mezd, ať již absolutním, neb pomocí zkrácení pracovní doby narazí na odpor podnikatelských kruhů, které tím ztrácejí jednu z výhod ze znehodnocené měny, totiž úsporu na výrobních nákladech v důsledku automatické redukce reálných mezd.

Znehodnocení měny vede nejen ke vzestupu cen, ale i výnosů a podnikatelských zisků, a znamená tedy i po této stránce jak podporu podnikání, tak zvýšení daňového výnosu. Trvalý vzestup výroby však spočívá na předpokladu, že spotřeba nestoupne jen dočasně, nýbrž že bude založena na rozmnožení malých a středních důchodců a zvýšeném národním důchodu a že bude tedy také trvale vyšší. Zvýšení daňového výnosu může být opět paralysováno zvýšenými výdaji, zejména nastane-li nutnost zvýšit platy státních zaměstnanců. Při tom stát může naraziti na neochotu veřejnosti k poskytování

dalších půjček státní pokladně, neboť devalvace podrývá důvěru ve státní měnu a státní finance. Jest tedy i výhoda vyššího výnosu daňové povahy dočasné, právě tak jako výhoda valutového dumpingu, jež ztrácí na účinnosti, jakmile cenová hladina počne stoupati a přizpůsobovati se poklesu měny, nehledě ani na to, že státy dovozní mohou se proti tomuto dumpingu bránit.

Výhody politiky států věrných měnové stabilitě nejsou snad na první pohled evidentní, jsou však povahy trvalejší a účinnější než výhody politiky reflační. Tyto státy především odmítají znehodnocení svých měn, jež by znamenalo též pokles mezinárodní důvěry v celé jejich hospodářství a jež v každém případě působí rušivě jak na vývoj vnitřního hospodářství, tak na hospodářské styky mezinárodní. Zdánlivé neb i skutečné výhody politiky reflační hledí nahraditi jednak zvýšenou státní činností investiční, k níž si opatřují prostředky vnitřními půjčkami, jednak liberální politikou úvěrovou; obě cesty vedou ke zvýšenému podnikání a zmírnění nezaměstnanosti. Dlužníkům dostává se ulehčení sníženou mírou úrokovou, ač jinak ulehčení břemene dluhů je nesnadnější než u států inflačních. Liberální politika úvěrová, podobně jako u států inflačních, má ovšem své meze a není bez jistého nebezpečí, uvážíme-li, že právě lehkomyslné povolování úvěrů přispělo k vypuknutí krize. Liberální politika jeví se v nízkých sazbách diskontních a ve vysokých zásobách směnek a vysokém stavu záplýjek příslušných cedulových bank. Ohrožení platební bilance a tím i měny brání se tyto státy devisovou kontrolou nebo regulací zahraničního obchodu (contingency, vysokými cly, devisovými osvědčeními atd.) nebo oběma způsoby. Zvláštní postavení zaujímá Německo, jež sice navenek drží kurs marky, jež však platí své dluhy jen částečně, vykazuje velmi nízké kovové krytí bankovek, provádí vnitřní inflaci úvěrovou a podporuje vývoz dumpingem pomocí vázaných marek a skriptů, nutíc tím věřitele, aby přijímali splátky dluhů ve zboží. Nutno ještě dodati, že proti inflaci se staví státy evropské pevniny s výjimkou států skandinávských, tedy státy, jež již v minulosti inflaci ve větší či menší míře prodělaly a mají v tom ohledu neblahé zkušenosti. Brání se inflaci nejen z důvodů hospodářských, ale i politických (podrývání důvěry ve státní měnu), psychologických (nebezpečí paniky) a sociálních (ochuzení středních vrstev).

Svrchu uvedené vývody možno shrnouti v ten smysl, že pouze umělými měnovými zásahy krizi rozrešiti nelze, neboť podstata krise spočívá v porušení rovnováhy mezi výrobou a spotřebou a nikoliv v zhodnocení peněz. Nutno tedy především hledati cesty, jak posílit spotřebu a zvýšiti národní důchod. Politika reflační sice přináší národnímu hospodářství určité dočasné výhody, ale není s to přispěti podstatně k odstranění světové krise, naopak přispívá jen k zvýšení neklidu, vyvolává vážné vnitřní, zápasy třídní a působí rušivě na volný vývoj světového hospodářství. Kolísání měn znamená pro světový obchod stálou nejistotu a zvýšený hospodářský boj, a s hlediska mezinárodního nutno proto trvati na nutnosti stabilisace všech

měn jako na první podmínce k obnovení mezinárodní důvěry a oživení mezinárodního obchodu, bez nichž světovou krizi nelze rozrešit.

Vladimír Nosek.

Naše nezaměstnanost a zahraniční obchod.

(Dokončení.)

Těsnost souvislosti obratu zahraničního obchodu s počtem neumístěných uchazečů o práci.

Při řešení absolutní velikosti jednotlivých složek nezaměstnanosti metodou Saitzew-Wylerovou dospěli jsme k úsudku, že u nás pravděpodobně není dlouhodobé vlny nezaměstnanosti. Při rozlišování jednotlivých druhů nezaměstnanosti bylo řečeno, že konstantní nezaměstnanost, která nemizí ani při nejvyšším vypětí konjunktury, lze v Německu a ve Velké Britanii odhadnout na 1,7 až 2% z celkového počtu výdělečně činných. Při našem zjišťování dlouhodobé a střední vlny nezaměstnanosti nebyl vzat na tento zjev zřetel. Pokusme se nyní tuto věc osvětliti. Podle statistiky o povolání obyvatelstva (z r. 1921) činí u nás počet všech výdělečně činných 5,863.668 (při počtu 13,618.000 obyvatel). Z těchto připadá na dělníky a nádeníky, po vyloučení vojáků a dělníků zaměstnaných státem 3,190.000. Kdybychom počítali u nás pouze s 1% nezaměstnanosti konstantní, odpovídala by tato 31.900 neumístěných uchazečů o práci. Počet těchto uchazečů klesl v době největšího vypětí konjunktury v prosinci 1927 na 46.000 a v říjnu 1928 na 29.000. Můžeme tudíž, berouce zároveň v úvahu důsledky vývodů předešlé kapitoly, říci, že u nás v periodě let 1921/22 až 1931/32 lze skutečně stěží mluviti o nějaké základní tendenci (secular trendu) nezaměstnanosti. Kdyby bylo lze konstantní nezaměstnanost odstraniti takovou organizačí trhu práce, která by ihned poptávku a nabídku na tomto trhu vyrovnila, nemohlo by v měsících, v nichž se pohybuje počet nezaměstnaných mezi 30 až 45 tisíci, být vůbec nějakých záznamů o nezaměstnanosti. Řada neumístěných uchazečů by tím byla v celé řadě roků s vysokým stupněm konjunktury vždy po několik měsíců převána, čímž je již pojem sekulárního trendu znemožněn.

Přes to, že po vyloučení pravděpodobné naší konstantní nezaměstnanosti řada uchazečů v periodě roků 1921/22 až 1931/32 je přerušena, pokusme se o stanovení korelace mezi oběma řadami. Při tomto postupu neohlížejme se na konstantní nezaměstnanost a parabolu druhého stupně stanovenou pro řadu uchazečů (viz kap. 9) pokládejme za sekulární trend nezaměstnanosti. Koeficient korelace dvou časových řad (v tomto případě řady neumístěných uchazečů o práci a obratu zahraničního obchodu) je dán rovnicí

$$r_{n|m} = \frac{\sum_k^n (U_n - \bar{U}_n)(O_m - \bar{O}_m)}{\sqrt{n}\sigma_n \cdot \sqrt{m}\sigma_m},$$

*